№ 187 Հոկտեմբերի 9 (21) 1881 Հոկտեմբերի 9 (21) № 187

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլ, կէս տարվանը 6 ռուբլ։
Առանձին համարները 5 կոպէկով։

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ։

Օտարաստանցիք գիրում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція «Мшака»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի եւ տոն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր տառին 2 կոպէկ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՃԵՄԱՐԱՆ։—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ։ Նամակ Սղնախից։ Ներքին լուրեր։—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ։ Քիւրդերը և չէյխ Իբէդուլլահ։ Նամակ Թիւրքիայից։ Արտաքին լուրեր։—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ։—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ։

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՃԵՄԱՐԱՆԸ

—

Մի քանի շաբաթ սրանից առաջ թէ Թիֆլիսում և թէ գաւառներում բոլոր խօսակցութեան առարկան Էջմիածնի ճեմարանն էր։ Այդ ճեմարանի մէջ հրաւիրվեցան նոր վերատեսուչ, ռէկտոր, և նոր ուսուցիչներ. բոլորն էլ ահագին ռոճիկներով։ Այդպէս, օրինակ, տեսուչը ստանում է 5000 ռուբլ, ուսուցիչները 4000 ռուբլ, 3000 ռուբլ, 2000 ռուբլ տարեկան, չը հաշուած ճանապարհի ծախսը։

Մենք չենք խօսի այն բանի վրա թէ որքան ազնիւ կամ անազնիւ է մեր ուսուցիչների և տեսչի կողմից պահանջել այդ տեսակ ահագին ռոճիկներ կօպէկներով հաւաքած ազգի փողերից։ Մենք կը նայենք միայն այդ երևոյթի վրա երկու տեսակէտից. նախ՝ արժանի են արդեօք հրաւիրվածները այդ տեսակ ահագին ռոճիկների և երկրորդ՝ ի՞նչ ազդեցութիւն կունենայ ճեմարանի տեսչին և վարժապետներին այդ տեսակ հրէշաւոր ռոճիկների նշանակելը և մեր միւս ազգային դպրոցների տեսուչների և ուսուցիչների վրա։

Ամենքին յայտնի է որ ոչ մի համալսարանի պրոֆէսորներ հինգ հազար ռուբլ ռոճիկ չեն ստանում։ Պէտք է ընդունելը ուրեմն, որ պ. պ. Նահապետեան, Մանդինեան և այլն, ամենաերևելի գիտնականներ են, մի կոստոմարովից, մի Իլովայսկուց, մի Ուշինսկուց, մի Սեչէնովից, մի Մէնդէլէևից բարձր....

Ամենքը լսել են նոյնպէս որ մի ակադէմիայի, մի համալսարանի ռէկտոր կամ պրոֆէսոր դառնալու համար, հարկաւոր է գոնէ մի որ և է ուսումնական գրուածքով յայտնված լինել։ Մի ակադէմիայի ռէկտոր ընտրվում է առհասարակ ոչ թէ միայն գիտութեան մէջ յայտնի մի անձնաւորութիւն, բայց և մի մարդ որ նշանաւոր է իր բազմակողմանի հմտութիւններով, որպէս զի այդ ուսումնականը կարողանայ ոչ թէ միայն պոլիցիական, կարգապահական պաշտօնը կատարել բարձրագոյն դպրոցում, այլ ուղղութիւն տալ ճեմարանի ընդհանուր ուսումնական գործին։

Այդ տեսակ պաշտօնների վրա գիտնականները հրաւիրվում են, առհասարակ, մրցողական գրուածներ ներկայացնելով, իրանց ծրագրով հանդերձ, որի մէջ յայտնում են իրանց հայեացքը դպրոցի ուսումնական ընթացքի վրա։ Նոյնը և այս կամ այն առարկայի պրոֆէսորների վերաբերութեամբ։

Մենք կը հասկանայինք որ ռէկտորի կամ պրոֆէսորների պաշտօնների վրա հրաւիրվէին այնպիսի յայտնի գիտնականներ, ինչպէս՝ Էմին, Պատկանեան, Այտընեան, Սրուանձտեան, Հիսարլեան, մինչև անգամ Շահագիզեան, որոնք յայտնի են իրանց գիտնական թէ բանաստեղծական գրուածներով, իրանց մանկավարժական երկարամեայ փորձով, իրանց գրականական աշխատութիւններով։ Նրանցից ոչ ոքին երբէք ոչ ոք չէ հրաւիրել, բայց հրաւիրում են մի Նահապետեանին, որ ոչինչով յայտնի չէ, այն էլ ահագին, չը լսված ռոճիկով։

Մենք կրկնում ենք, որ ոչ Պատկանեան, ոչ էլ Էմին երբէք իրանց պրոֆէսորութեան ժամանակ այդ տեսակ ռոճիկներ չեն ստացել։ Բայց ասենք թէ մայրաքաղաքի կեանքից զրկվելու և հեռու վաղարշապատ գնալու համար, մտաւոր և բարոյական մի քանի զրկանքների համար, հարկաւոր է վարձատրվել գոնէ նիւթական միջոցներով։ Բայց հարցնող լինի՝ մի Նահապետեան, մի Ներսիսեան դպրոցի ուսուցիչ, մի տնային վարժապետ, մի հասարակ համալսարանական մարդ, որի նմանները հարիւրներով կան այժմ մեր ամեն մի քաղաքում, ի՞նչ գիտնական աշխատանք էր արդիւնաբերում Թիֆլիսում նստած, որ զրկվելով Թիֆլիսից, նա պէտք է իրան վարձատրի ահագին ռոճիկով, որովհետև իր բացակայութեամբ զրկում է գիտութիւնը, համալսարանը, բարձրագոյն դպրոցը իր ուսումնական աշխատանքներից, զրկում է գիտութիւնը իր հետազօտութիւններից.... Մի գիտնականի համար թողնել մայրաքաղաքը, նշանակում է վերջ տալ իր ուսումնական աշխատութիւններին. նրան հարկաւոր են՝ կայսերական գրադարանը, հարուստ թանգարաններ, ուսումնական շրջան մի որ և է գրված արդիւնաբերելու համար։ Այդ տեսակ մարդու համար թողնել մայրաքաղաք և գնալ Վաղարշապատի պէս մի յետ ընկած տեղ, նշանակում է գնալ անապատ, վերջ տալ իր գիտնական հետազօտութիւններին. պարզ է որ նա կուզենայ վարձատրել իրան գոնէ մեծ ռոճիկով։ Բայց եթէ Նահապետեանը հինգ հազար է ստանում, ի՞նչ պէտք է ստանային, օրինակ, Այտընեան, Էմին, կամ Պատկանեան,—երևի քսան հազար ռուբլ տարեկան։

Մենք ունենք այժմ բազմաթիւ, թէև ասենք փոքրիկ աշխատողներ, ազգային կրթութեան ասպարիզում, որոնցից մի քանիսներ գրողներ են, միւսները վարժապետներ կամ տեսուչներ, մի քանիսներ բարձրագոյն ուսում են ստացել և ոչինչով պակաս չեն Նահապետեանից, իսկ գուցէ բարձր են նրանից, նրա պէս համալսարանական դիպլոմ ունեն, աւելի ոչինչ, միւսները, թէև համալսարանական դիպլոմ չունեն, բայց կարճ ժամանակում յայտնվել են հասարակութեան մէջ, որպէս գրողներ, մատենագիրներ։ Մենք ունենք Բարխուդարեանց, մանկավարժ և Շիլլերի թարգմանող, ունենք Պալասան, մանկավարժ և նոր քերականութիւն մշակող, ունենք Բաֆֆի, լաւ հայագէտ և յայտնի գրող, ունենք բազմաթիւ բարձր ուսում ստացած ուսուցիչներ և տեսուչներ Աբիսողոմ Յովհաննիսեանցի նման, ժողովրդական գրողներ Աղայեանցի նման։ Այդ բոլոր մտաւոր մշակները, մենք հաւատացած ենք, շատ բնական կը գտնեն, եթէ Էմին, Սրուանձտեանց, Այտընեան, կամ Պատկանեան հրաւիրված լինէին ակադէմիայի ռէկտորի պաշտօնի վրա և ստանային հինգ հազար ռուբլ ռոճիկ։ Նրանք մեծ յարգանքով կը խոնարհվէին այդ երևոյթի առջև։ Բայց այդ մեր բոլոր յիշվածները ի՞նչ պէտք է մտածեն, տեսնելով որ Նահապետեանի պէս մի մարդ, որ նրանցից ոչինչով բարձր չէ, այլ ընդհակառակն, այն էլ չունի ինչ որ իրանք ունեն, այսինքն գրականական անուն, հրաւիրվում է ռէկտոր ճեմարանի հինգ հազար ռուբլ ռոճիկով։ Պարզ է որ այդ տեսակ երևոյթը տեսնելով զանազան Բարխուդարեաններ, Պալասաններ, Աբիսողոմ Յովհաննիսեանցներ և հազար ու մի գաւառական տեսուչներ ու վարժապետներ, որոնցից շատերը բարձր ուսում ստացած են Նահապետեանի պէս, կը մտածեն. եթէ նա հինգ հազար է ստանում, մեզանից ոչինչով բարձր չը լինելով, ինչի մենք էլ չը պահանջենք դպրոցների հոգաբարձուներից մեր ռոճիկների աւելացնելը.... Եւ կատարեալ իրաւունք կունենան։ Այդպիսով կատարեալ դէմօրալիզացիա կը մտնի մեր բոլոր դպրոցներում, և ուսուցիչների ու տեսուչների վարձը շատ կը թանգանայ։

Ամենքը հասկանում են որ եթէ մի Էմին ահագին ռոճիկով ռէկտոր է հրաւիրվում,—այդ նրա գիտութեան, նրա գիտնական անուան համար է, բայց բոլորն էլ շատ լաւ գիտեն որ Ներսիսեան դպրոցի երէկվայ տեսուչ և տնային վարժապետ Նահապետեան, մի օրվայ մէջ գիտնական չի դառնայ միայն դրանով, որ այսօր ռէկտորի անուն է կրում։

Հրաւիրել ճեմարանի մէջ ամենաանշան մարդկանց այդ տեսակ ահագին ռոճիկներով, ամենալաւ միջոց է մահվան հարուած տալ մեր բոլոր մնացած գաւառական դպրոցներին և մինչև անգամ նպաստել նրանց փակմանը։ Մի՞թէ դա է Էջմիածնի ճեմարանի նպատակը։

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՍՂՆԱԽԻՑ

—

Հոկտեմբերի 5-ին

«Մշակի» ընթերցողներին արդէն յայտնի է, որ այստեղ հիմնվեցաւ և մի կլուբ Ազնուական կլուբ անունով, ուրեմն այժմ ունենք երկու կլուբ՝ Քաղաքային և Ազնուական։ Քաղաքային կլուբի անդամների մեծ մասը հայեր են, իսկ Ազնուականի՝ վրացիներ։ Բայց այս երկու կլուբներից ոչ մէկը չէ ծառայում իր բուն նշանակութեանը։ Եթէ դուք մտնէք այս կլուբներից մէկում կամ միւսում՝ զարմացած կը մընաք։ Դուք կը տեսնէք անդամներին կանաչ սեղանի շուրջը նստած թուղթ խաղալիս, միւսներին բիլիարդ խաղալիս, իսկ երրորդներին դատարկ խօսակցութիւններով պարապելիս, իսկ ընթերցարանում կամ չէք տեսնի ոչ մէկին լրագիր կարդալիս և կամ եթէ կը տեսնէք, այն էլ երկու կամ երեք մարդ։ Քաղաքային կլուբում ստացվում են հայերէն լրագիրներից «Մշակ», «Մեղու», և «Փարոս Հայաստանի», բայց սրանց կարդացողները չատ քիչ կան, երկու կամ երեք մարդ են կարդում միայն՝ չը նայելով որ սղնախեցիները հայերէն բաւականաչափ են հասկանում, բայց արդեօք սիրում են այդ լեզուն, աշխատում են դրան առաջ տանել, կրթում են իրանց որդոցը այդ լեզուով, ուղարկում են նրանց հայոց ուսումնարան—ոչ։ Հայոց ուսումնարանում գտնվում են միայն աղքատ դասի որդիքը, որոնք չեն կարողանում քաղաքային ուսումնարանում տարեկան 8 ռուբլ նըշանակած ուսման վարձը վճարել։ Մինչև այժմս քաղաքային ուսումնարանում ուսման տարեկան վարձը 5 ռուբլ էր, բայց ուսումնարանի վարչութիւնը տեսնելով տեղացոց անտարբերութիւնը դէպի հայոց ուսումնարանը— ուսման վարձը աւելացրեց։ Միւս անգամ աւելի մանրամասն կը խօսեմ հայոց և քաղաքային ուսումնարանների վրա։

Մեր խօսքը կլուբի մասին էր։ Այստեղ կլուբը կարծում են մի հիմնարկութիւն, որտեղ կարելի է թուղթ խաղալով ժամանակ անցկացնել։ Խորհուրդ կը տայինք երկու կլուբի անդամներին միանալ դարձեալ, ունենան մի կլուբ չատ անդամներով, կազմեն մի ոյժ, որովհետև այսպիսի գաւառական քաղաքների համար բաւական է մի կլուբ, թողնեն այն չնայլ ծախսերը, որ անում են թղթախաղի մէջ և աննպատակ վատնում են փողերը. զբաղվեն ազգօգուտ գործերով, օգնեն ազգին, որը օգնութեան կարօտ է, առաջ տանեն ուսումնարանները, օգնեն քաղաքիս չքաւոր ընտանեացը, որոնք իրանց չքաւորութեան պատճառով զրկում են իրանց որդոցը ուսումից։ Եթէ կլուբումը, որտեղ ժողովվում են տեղացիները, չեն մտածի, չեն խօսի այսպիսի օգտակար բաների վրա, ի հարկէ դուրսը աւելի չեն կարող, որովհետև ցրված են նըրանք։ Թէպէտ ցերեկով հրապարակի վրա էլ ժողովվում են և խօսում, բայց այդ խօսակցութիւնը աւելի անձնական է քան թէ ընդհանուր։ Հրապարակ ասելով հասկանում ենք Շահվերդեանցների քարվանսարայի կտուրը, որտեղ ժողովվում են և զբօսնում, բայց այդ զբօսնելը աւելի ՀԱՍ է բերում, քան թէ օգուտ, որովհետև քարվանսարայում պահում են ձիաներ, որոնց աղբը ապականում է շրջապատող օդը։

Տեղացիները չունեն զբօսարան. սրանց զբօսարանն է յիշեալ Շահվերդեանցների քարվանսարայի կտուրը. եթէ Շահվերդեանցները կապեն այն կտուրը և արգելեն մանգալ այնտեղ, ինչ պէտք է անեն այն ժամանակ տեղացիները. այն ժամանակ կամ պէտք է տանը նստեն և կամ թափառեն փողոցները։ Վաղուց է խօսակցութիւն կայ շինելու մի բուլվար, զբօսարան, այգի. բայց այդ լոկ խօսք էր։ Հասարակական զբօսարանի կարևորութիւնը ունի Սղնախը, մանաւանդ կանանց և օրիորդների համար, որովհետև նրանք փակված կեանք են վարում։ Եթէ փակված կեանք չը վարեն, բաս ո՞ւր գընան, որտեղ մանգան, մինչդեռ մանգալու տեղ չունեն. որանք բաւականանում են գնալ հրաւէրք և այնտեղ լոտո խաղալով ժամանակ անցկացնել։ Կլուբում երբ լինում են ընտանեկան երեկոներ (պարահանդէսներ) չատ օրիորդներ չեն համարձակվում գնալու այնտեղ, որովհետև նախապաշարված ծնողները արգելում են նրանց։ Այստեղ ամօթ և նախատինք են համարում եթէ մի ծանօթ երիտասարդ իր ծանօթ օրիորդի հետ խօսի. իսկոյն կը բամբասեն սրանց։

Այստեղի կլուբինները անտէր են, ոչ ոք նրանց վրա ուշադրութիւն դարձնող չը կայ. չը նայելով որ ամեն տարի ընտրում են ստարշինաներ, որոնք պէտք է հերթով ամեն օր վերակացութիւն անեն, բայց չատ անգամ նրանք բացակայում են և կլուբում յաճախ անհամաձայնութիւններ և աղաղակներ են լինում, երբեմն նոյն իսկ վերակացուի ներկայութեամբ են լինում և այդ վերակացուները այնքան թոյլ են գտնվում,